

fel és terjesztették a szokásjogot, a jog elméleti alapú továbbfejlesztése politikailag senkinek nem állt érdekében. Mária Terézia uralkodásáig a szokásjog gyakorlatorientált maradt az elméleti római és kánonjog mellett, a jogszékesítés fő célja pedig később is a derék hivatalnokok képzése volt.

Prof. Dr. Hamza Gábor összehasonlító előadásában a római jog közép- és kelet-európai recepcióját ismertette, egyben a német befolyás alatt álló, megkésett polgári jogi kodifikációt és annak hatásait a térség országaiban, Észtorzagtól Grúzián és a görög tradíciókkal is bíró Bulgárián át Jugoszláviáig és tagköztársaságaiig. Előadásában minden egyes ország saját szokásjogi tradícióit, római jogi és a német jogból eredő elemeket, valamint az újabb jogelvet alkalmazását is bemutatta. Például a természetjog elveinek alkalmazását, amelynek példájaként Hamza professzor az osztrák ABGB-t említette, illetve Szlovéniában a Code civil átvételével máig hatályos francia tengeri jogot. Megemlítette a bolgár polgári jogot, amely az I. világháború előtt a spanyol jogot vette át, majd az I. világháború után a német polgári jog vált a kodifikáció előképévé. A román polgári törvénykönyvet, amelyet a szocializmus idején sem helyeztek hatályon kívül, erősen befolyásolta a Code civil és az olasz polgári törvénykönyv. Általánoságban elmondható, hogy minden nyugati tankönyvet lefordítottak és minden tudományos vitát lefolytattak Közép- és Kelet-Európában is. Valamennyi kodifikációs törekvés közös célja volt (és az ma is), hogy egységesítse, strukturalíza és rendszerezze a meglévő jogszabályokat és alkalmazásukat. Hamza professzor előadása leginkább ezen törekvések eddigi sikertelenségének történetét mutatta be, zátonyra futásokat politikai vagy ideológiai okokból. A szocializmus idején a nyugati értelemben vett jogtudomány fenn-

maradásában az egyes tudósokon kívül mindenütt jelentős szerepet játszottak az egyetemek.

Dr. Gönczi Katalin előadásában a magyar városfejlődést mutatta be európai összefüggésben. A város, mint autonóm életközösség négy ismertetőjegye a városi béke, a városi szabadság, a városi jog és a közösségi mentalitás ismertetése során Dr. Gönczi ellentmondott annak a tézisnek, hogy Magyarországon a jog a városokból eredt. Az alapított városok mindenekelőtt erődítmények voltak a határvidékek védelmében, a királyi közigazgatás központjai, püspöki székhelyek, a 14–15. századtól a nemesfém-kitermelést végző bányavárosok, vásárhelyek és szabad királyi városok, amelyek jelentőségét a távolsági kereskedelem adta. A nyugat-európai polgárok betelepítése a határok biztosítását és a királyi bevételek növelését szolgálta. A telepések hazájukból magukkal hozott joga megerősítést nyert. A politikailag aktív polgárság viszont hiányzott. Kereskedő- és hospesjogok, szokásjog, a királyi privilégiumok és saját jogok éltek egyenrangúan egymás mellett. Dr. Gönczi számos térképpel és ábrával illusztrált előadásában bemutatta a középkori magyar városfejlődés menetét, majd annak megszakadását. A törökök betörése után a városok katonai állomáshelyekké váltak, a városi lakosság elmenekült, a városok vesztek jelentőségükből, az urbanizálódás folyamata megakadt.

A nyári egyetemen elhangzott előadások a szervezők szándéka szerint publikálásra kerülnek könyv és CD-ROM formájában is. A kurzusról, az elhangzott előadások rövid kivonatával ismertetés olvasható a következő címen:

www.uni-lueneburg.de/fb2/recht/just/frames/sommerschule.html

Frey Dóra

Az idei évben egymást követik a Deák Ferenc születésének 200. évfordulója alkalmából tartott konferenciák, emlékülések, rádiós, televíziós megemlékezések. Ezek sorában kiemelkedő helyet foglalt el a győri Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetének szervezésében, 2003. május 16-án megtartott megemlékezés, amelynek kiemelt jelentőséget adott, hogy maga Deák is Győrben folytatta jogi tanulmányait, mielőtt tisztai alügyészi munkáját megkezdte Zala megyében, bekapcsolódva a reformkori közéletbe.

Az ülésen megjelenteket Dr. Révész T. Mihály igazgató köszöntötte, röviden méltatva a deáki életművet.

Az ülés első előadója Dr. Bana József a Győr Megyei Jogú Város Levéltárának igazgatója „Deák Ferenc a győri királyi akadémián (1817–1821)” címmel tartott előadásában részletesen ismertette az ifjú Deák életrajzát, egészen a győri királyi akadémiára való beiratkozásáig, valamint a bölcséleti kar két évfolyamának elvégzéséig. A bölcséleti karon eltöltött évek ebben a korban tulajdonképpen a középiskolai tanulmányok befejezését jelentették, ezt követte a szintén két éves jogi alapkép-

Emlékezés Deák Ferencre

DEÁK FERENC JOGI TANULMÁNYAI, JOGÁSZI ÉLETPÁLYÁJA ÉS ÁLLÁSPONTJA A NEMZETISÉGI JOGOK RENDEZÉSÉRE

zés, amelynek célja a gyakorlati ismeretekkel rendelkező tisztviselők kinevelése volt.

1819 novemberétől Deák elsőéves joghallgatóként e képzés keretében folytatta tanulmányait, természetjogot, statisztikát, egyetemes és magyar közjogot, bányajogot, másodévesként pedig hazai jogot, politikatudományt, kereskedelmet, magyar magán- és büntetőjogot, pénzügyi és kereskedelmi jogot tanult.

Bana József – Dr. Molnár Andrásnak, a Zala megyei levéltár igazgatójának kutatásaira utalva – kiemelte, hogy Deák másodévből mind félévkor, mind pedig év végén a legjobb érdemjegyeket kapta és kitűnt tanuló-társai közül. Deákot – társai visszaemlékezései szerint – a gyors felfogás és a bámulatos emlékezőtehetség jellemezte, jeleskedett a nyilvános vitákban és az iskolán kívül is mindig kereste a társaságot, ahol kedvére vitakozhatott. Bort nem ivott, a szerelem, a költészet, vagy a regények nem érintették meg, olvasási szokásaiban a történelmi érdeklődés jellemezte, sok folyóiratot, hírlapot olvasott.

Deák 1821 őszén kiváló eredménnyel szerepelt a magánjogból tartott ünnepélyes védésen, a jogakadémia elvégzése után pedig megkezdte joggyakorlatát. Egy-egy évig patvarista Zalában, majd jurátus Pesten, ezek után tett ügyvédi szigorlatot és vált ezzel jogosulttá ügyvédi gyakorlat folytatására, illetve közhivatalok viselésére.

Dr. Mezey Barna az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar állam- és jogtörténet tanszékének tanszékvezetője „A jogász Deák” című előadásában Deák Ferenc reformkorban végzett jogász tevékenységét és az 1848-as eseményekben betöltött szerepét elemezte.

Igazságügyminiszteri megbízatásával kapcsolatban kiemelte, Deák kényszerűen tett eleget Batthyány felkérésének, nyugodt kodifikátori mentalitása nehezen viselte a politikai csatákat, támadásokat, magát alkalmatlannak találta a miniszteri feladatra. Amikor Batthyány 1848 szeptemberében második kormányát kívánta összeállítani, Deák visszautasította a belügyi tárca vezetésére való felkérést. Személyes indokain túl, feloldhatatlannak látta az ellentétet a király által kinevezett kormány miniszterének szerepköre és a nemzet érdekei, a reformkori higgadt kodifikátori múltja és a jelen radikálizálódó közléte által támasztott új kihívások között.

Mezey Deák gyakorló jogász életútját végigkövetve szólt arról a következetes törvénytiszteletről, amelyet Wlassics Gyula úgy jellemezte: „Soha a jog egyetemlegességének gondolata nem uralkodott államférfiú működésén hatalmasabb erővel, mint az övé.” Deáknak a jogalkotásról kialakított véleményét tovább színesítette az a tőle származó idézetcsokor, amely bepillantást engedett abba a kérlelhetetlen jogkövető gondolkodásba, amely minden állami tevékenység alapjaként a jog tiszteletét, a bajok forrásaként pedig a törvények be nem tartását, pillanatnyi érdekekért történő elvetését tartotta.

Az előadás részletes betekintést engedett Deák kodifikációs munkásságába, kiemelten foglalkozott a börtönrendszerrel és a börtönüggyel kapcsolatban megfogalmazott, majd az 1843-as büntetőjogi javaslatban testesült koncepciózus tervekkel. A politikus-jogász gondolkodásmódját és keze munkáját magán viselő 1843-as javaslatok börtönügyi részével kapcsolatban leszögezte: az unikum a magyar jogtörténetben. Alkotói

egy addig nem létező új rendszer alapjait készültek megvetni. Sikerült is egy következetes és humánus büntetvégrehajtási terminológiát megalkotni, olyan tervezetet kidolgozni, amely az egész országra érvényes, egyöntetű szabályozást és gyakorlatot javasolt az egyenlőség és az emberi szabadság védelmével.

Dr. Szabó István a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Jogtörténeti tanszékének tanszékvezetője „Deák Ferenc elképzelései a nemzetiségi kérdés rendezésére” című előadásában a kiegyezés utáni időszakban a nemzetiségi kisebbségek jogállásával kapcsolatban megvalósult törvényi szabályozást, az ezzel kapcsolatos deáki alapvetéseket tette vizsgálat tárgyává.

Kiemelte: Deák elképzelése szerint, a nemzetiségi jogok legfontosabb eleme a nemzeti kisebbségek szabad nyelvhasználatának garantálása. A nyelvhasználatot azonban csak annyiban látta különleges szabályokkal rendezhetőnek, amennyiben azt az ország egysége, az államapparátus működőképessége megengedi. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy Deák az önkormányzatokban és az alsóbb szintű bírásokban tartotta megvalósíthatónak a kisebbségek nyelvhasználatát, a központi kormányzásban és az országgyűlésben a magyar nyelv használatának kizárólagosságát vallotta. Az esküdtszéki eljárásban azonban a magyaron kívül más nyelveken is megengedhetőnek tartotta volna a pereskedést, ami összhangban van a Deák igazságügyministersége alatt kiadott sajtóesküdtszéki miniszteri rendelet esküdtképességre vonatkozó enyhe megkötéseivel. Elmentés azonban az 1897-ben elfogadott esküdtbíráskodási szabályozás szigorúbb, a magyar nyelv ismeretét, az azon való írni-olvasni tudást megkövetelő törvény-nyel.

Szabó a Deák által megfogalmazott elveket összevetette Kossuth Lajos szabadságharc utáni elképzeléseivel. Kossuth a Dunai Szövetségről készített alkotmánytervezete szerint sem a szövetségnek, sem pedig a tagállamoknak nem lett volna hivatalos nyelvük, a megyék és a községek szabadon határozhatták volna meg a hivatalos működés és az oktatás nyelvét. Kossuth egészen odáig jut, hogy a szövetségi törvényhozó és végrehajtó hatalom tagjai azon nyelvet használhatták volna, amelyekben leginkább járatosak voltak.

A gondolatok összevetése után Szabó Deák elképzeléseit ítélte reálisabbnak és a korabeli elvárásoknak megfelelőnek (sajnos néha a mai állapotokon is túlmutatónak), azonban megjegyezte, hogy ő sem ment el addig a pontig a jogok kiterjesztése terén (pl. területi autonómia), amely nagyobb államigazgatási zavarok nélkül megoldható lett volna.

Az ülés befejeztével a résztvevők az Állam- és Jogtudományi Intézet Áldozat utcai épületének aulájában rövid ünnepség keretében felavatták Deák Ferenc bronz mellszobrát.

Barna Attila

